

Istorie și istorii

Simona Preda în dialog
cu istoricul Matei Cazacu

Prefață de Simona Preda

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI
—2024—

Care au fost primele dumneavoastră gânduri la Paris?

Pe moment, trebuia să-mi fac un plan de acțiune pentru cele nouă luni care mă despărțeau de începutul cursurilor în 15 octombrie. Dacă rămâneam la Paris, trebuia să obțin imediat o viză de lungă durată, căci cea de la București era valabilă doar o lună sau două. Mă presau și problema financiară și găsirea unei locuințe, pentru că nu puteam să stau pe capul lui Mihnea la infinit. Și așa am luat hotărârea să călătoresc în Europa, un fel de „*tour*”, cum făceau nobilii englezi la 20 de ani (de unde „turism”) sau cei francezi în Italia în secolul al XVI-lea (îl citisem pe Montaigne); dar cel mai asemănător caz era *Wanderjahre*, despre care Goethe a scris o carte ce mă transportase în această lume de vis. Pentru mine, 1973 a fost anul de formare intelectuală prin călătoriile, o perioadă de neuitat, când am vizitat, câte două luni, Elveția, Austria, Germania și Belgia, respectiv două săptămâni, Veneția, în Italia. Dar am revenit ulterior în multe ocazii aici. Peste tot am locuit la prietenii prietenilor mei, călugării de la Chevetogne, la Goethe Institut în regiunea Ruhr (invitația inițială pentru München neonorată de mine la timp m-a obligat să accept un orașel din nordul țării). În Italia fusesem invitat de profesorul Agostino Pertusi, marele bizantinolog care organiza aici congrese despre Veneția și Levant. În Elveția (la Coire, în cantonul Grisons cu limba romanșă) am lucrat la Muzeul de Istorie, ceea ce mi-a oferit un permis de muncă în țara cantoanelor! În Austria, la Biblioteca Universității din Graz, iar în Belgia, unde am locuit la mănăstirea Chevetogne, ca ajutor de bibliotecar și autor de recenzii în revista *Irénikon*.

Cu ce amintiri v-ați întors din această călătorie?

Astăzi îmi dau seama că această hoinăreală a fost pentru mine o binecuvântare, căci am eliberat presiunea după lunile de zbuclum de la București, când mă zbăteam între Securitate, Miliție, Partidul Comunist prin reprezentanții săi de la institut, de la Academie etc., turnătorii și invidioșii de toate vârstele și de ambele sexe. E drept că am trăit în cele mai pitorești locuri din Elveția – în munți cu zăpadă, la Coire, dar și la Minusio, în sud, pe lacul Maggiore, cu climă mediteraneeană; la Graz și Veneția am locuit în palate baroce – seminarul preoțesc în primul caz, o clădire din vremea Mariei Tereza; la Chevetogne, într-un cadru de verdeață și reculegere, izolat și liniștit, cu slujbele în latină, slavonă și greacă (ultimele două într-o biserică separată). Din noianul de amintiri plăcute din acel an, ies la suprafață două momente care m-au readus, pentru puțină vreme, e adevărat, la realitatea dramatică pe care o trăiam. Primul e legat de șederea în Austria: la plecarea din Coire, cerusem și obținusem o viză de două luni în Austria de la un mic consulat austriac unde oficiau doi tineri simpatici, cred că erau soț și soție. După două luni de ședere la Graz, am constatat că începutul bursei Goethe începea după o săptămână sau 10 zile, așa că, pentru a fi în legalitate, m-am dus la poliție ca să-mi prelungesc viza. Am fost primit de o femeie între două vârste și de un tânăr, ambii în civil, care mi-au spus că, de fapt, ca cetățean român, nu aveam nevoie de viză pentru o ședere de trei luni – Austria fiind țară neutră. Am fost încântat să aflu aceasta și mă pregăteam să-mi iau rămas-bun, când funcționara mi-a spus: deoarece

aveți viză de două luni, musai să cereți una pentru o lună! Degeaba le-am explicat că era absurd, cei doi au insistat, așa că am fost supus la un interogatoriu. Prima întrebare a fost dacă aveam bani destui, și la răspunsul meu afirmativ (în plus, locuiam pe gratis la seminar, unde aveam și masa asigurată), femeia-comisar mi-a cerut să-i arăt portofelul! Revăd încă scena ca și cum ar fi fost ieri, funcționara numărând banii, iar secretarul – studiind cererea mea de viză, un formular de completat – a subliniat cu roșu că Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” depindea de Academia de Științe Sociale și *Politice*, ceea ce l-a tulburat! În fine, mi-a dat viza total inutilă, pentru care am plătit nu mai știu cât, destul de mult, și m-au lăsat să plec. Acest episod a trezit în mine amintirea strămoșilor olteni ai tatei, supuși jugului de fier austriac (1718–1739) cu care fuseseră pricopsiți după jugul de lemn otoman! Era cu adevărat o lume din Kafka și din Kakania (monarhia austro-ungară imperială și regală habsburgică de la 1867–1918).

A doua amintire are un caracter de roman de spionaj sau roman polițist. Pe când eram la Goethe Institut în centrul lor de la Iserlohn, lângă Dortmund (orașel ras de bombardamente în război și complet reclădit, deci cu interes istoric egal cu zero), am fost abordat de un refugiat român care se numea (așa zicea el) Gheorghe Marinescu. Spunea că era profesor de română la Fundulea și fugise din țară cu motocicletă. Tipul nu mi-a inspirat decât dezgust și am înțeles foarte repede că era un spion securist care avea azil politic în Germania, plină în acea vreme de spioni de peste tot. Am constatat că interesul lui pentru persoana mea crescuse

brusc după câteva zile, ceea ce a fost un semnal de alarmă pentru mine – probabil, primise informații despre mine. Așa că am început un joc de-a v-ați ascunselea, spunându-i că din Germania urma să plec la Salonic de unde primisem (grație părinților mei care îmi trimiteau corespondența pe diferite căi) o invitație pentru niște cursuri de vară de limba greacă. În realitate, destinația mea era Chevetogne, în Belgia. O precizare: în tot timpul turului meu european am păstrat legătura cu părinții mei, fie prin poștă, fie prin prieteni ca François Ruëgg, un tânăr sociolog elvețian cunoscut la București, fie prin Maria Pia Vecchi, care mi-a adus toate diplomele și actele mele, plus banii pentru prefața la cartea ei despre România. De fiecare dată dădeam părinților mei adresa de la care tocmai plecam, nu pe cea la care mă duceam, astfel că Securitatea avea mereu un tren de întârziere, cum se zice pe franțuzește. Prietenii de la care plecam îmi expediau apoi scrisorile la noua adresă pe care doar ei o cunoșteau. Pe cât se apropia sfârșitul cursurilor la Goethe Institut, pe atât Marinescu devenea mai insistent: îmi propunea să mă ducă el cu motocicletă la Salonic, trecând prin Iugoslavia, o propunere pe cât de imbecilă și ne-realistă, pe atât de periculoasă! Verva lui devenea tot mai obositoare, astfel că se „scăpa” prin mici aluzii și detalii care m-au întărit în convingerea că era un securist, dar și un dobitoc, mai ales când a făcut o aluzie la Dracula, subiectul meu de predilecție, despre care nu-i vorbisem niciodată.

Dobitoc și prost, dar periculos pentru că nu era singur, așa că am făcut un plan de evadare pe care l-am realizat cu succes. Am fost în vizită la doamna Marta Minning,

nemțoaică, fost ofițer în Wehrmacht, salvată de țărani români în retragerea din august-septembrie 1944. Din ferire, locuia nu departe de Iserlohn. Cu puține zile înainte de plecare, i-am încredințat valiza mea cu haine (care se umpluse pe parcursul călătoriei) și un testament în care spuneam că dacă dispar, să comunice poliției numele spionului care încerca să mă răpească. Ultimele zile la Goethe Institut au fost penibile, cu Marinescu care se pregătea de călătorie „la Salonic” (aiurea!) și cu realizarea planului meu de evadare. Când s-au afișat listele cursanților în ordinea în care trebuiau să dea un examen final, am observat că eram printre ultimii, lucru cunoscut și lui Marinescu: era clar că din acel moment eram în primejdie, deoarece trebuia să părăsim orașul imediat sau a doua zi. Examenul începea la 9 dimineața. Primul pe listă era un american simpatic, cu care mă împrietenisem și cu care am format prima mea țigară de marijuana (canabis). L-am rugat pe Patrick să schimbăm locurile și să trec eu primul. Zis și făcut, așa că la 10 eram deja în tren spre doamna Winning doar cu un mic sac conținând strictul necesar. Pe când așteptam plecarea trenului, m-am ascuns într-un compartiment cu perdelele trase jos, gândindu-mă cu deliciu la farsa pe care i-o făcusem securistului. Acesta mă pisase la cap să-i spun ce aveam de gând să fac după examen și când urma să plecăm împreună. Îi răspunsesem că voiam să mai stau o noapte, deoarece în seara examenului un grup de studenți finlandezi, foarte drăguți, dădeau o recepție cu vodcă, muzică și alte distracții în perspectivă. A opinat că este o idee foarte bună, căci o seară de beție îi convenea perfect pentru organizarea răpirii în miez

de noapte. Această aventură mi-a demonstrat că nu mai am nimic în comun cu România lui Ceaușescu și a zbirilor lui și că viitorul meu este în Franța, în Europa civilizată, unde, vorba lui Churchill, dacă cineva sună la ușă la 3 dimineața, sigur e poștașul care aduce o telegramă urgentă (în vremea aceea, chiar și în 1973, mai existau telegrame). În rezumat, turul meu european mi-a întărit convingerea de a trăi în democrație în Europa pe care am cunoscut-o atunci, chiar parțial, în toate aspectele sale umane, dar și de civilizație și bunăstare, de respect al drepturilor omului, pe scurt, toate condițiile pentru a fi fericit.

Ce ați făcut când v-ați întors la Paris?

De la Chevetogne, unde am stat până în octombrie, am venit la Paris cu mașina unei bătrâne doamne care, împreună cu sora ei, mi-au pus la dispoziție o cameră de student în frumosul lor bloc de tip Hausmann, într-un cartier „șic” – al 16 lea (*seizième*), o referință de prestigiu la Paris. Datoram acest privilegiu lui Radu Florescu și părinților lui, care au găsit, prin prietenii lor, pe domnișoara Raymonde de Barante și sora ei, marchiza de Virieu, dornice să ajute un refugiat din Est, în plus ortodox, deci, în opinia lor, membru al mult persecutatei Biserici a catacombelor, denumire care se aplica Uniunii Sovietice, dar care îngloba și România. Și așa am început școlaritatea la École Nationale des Chartes, unde fusesem primit cu bunăvoință grație, între altele, și intervenției mamei lui Gilles Veinstein, elev al lui Bennigsen și bun prieten cu Mihnea. Doamna Veinstein avea un post înalt în Ministerul Culturii (sau al Învățământului) și îl

cunoștea pe directorul Michel François. Am aflat aceasta mai târziu, căci Gilles și Mihnea încercau să-mi găsească o bursă. Și așa s-a întâmplat – un alt miracol, în condițiile în care tratatul cultural franco-român era astfel redactat (la insistența României) încât statul român să hotărască cine primește bursele oferite în bloc de Franța. Iată cum s-au petrecut lucrurile: la EHESS fuseseră atribuite, grație profesorului Jacques Le Goff, zece burse pentru cercetători polonezi, însă au venit doar nouă, așa că o bursă a rămas neatribuită și era în pericol să fie pierdută. Aflând aceasta, domnul Bennigsen și Mihnea au pledat cauza mea pe lângă secretara școlii, doamna Labrousse, soția unui istoric francez, istoric și ea, care a acceptat să mi-o dea mie. Culmea este că soții Labrousse erau prieteni cu un istoric englez a cărui soție, nemțoaică, era o mătușă a soției mele, dar asta am aflat-o mult mai târziu. Era o bursă bună pentru acei ani, 1 100 de franci pe lună vreme de 9 luni! Mi-am zis că îngerul meu păzitor are grijă de mine, mai ales că prietenul Mihai Sturdza îmi scrisese că obținuse și el o bursă pentru mine de la Alexandru Cretzianu, girantul (de fapt, posesorul) așa-zisului fond național constituit în Elveția de Ion și Mihai Antonescu pentru a permite acolo refugiul intelectualilor români amenințați de ocupația sovietică, o perspectivă ce se profila pe atunci, în 1943–1944. Se întâmpla după descoperirea din pădurea Katyń, unde fuseseră asasi-nați mai multe mii de ofițeri polonezi de rezervă, intelectuali făcuți prizonieri în 1939. Pe moment, mi-am spus că este un act de justiție, deoarece și eu eram un intelectual obligat la exil, ca să scape nu de moarte, ci de persecuții și

umilinte. Numai că Al. Cretzianu a declarat tocmai atunci că ajunsese la fundul sacului și a tăiat contribuția la funcționarea Fundației Regale Universitare Regele Carol I de la Paris, subvenționarea de ziare și publicații ale exilului etc. Mai avea însă bani, deoarece a patronat apariția unei reviste românești de politică, încredințată Sandei Stolojan, care a transformat-o, la insistențele prietenilor, în *Cahiers de l'Est*, din care Cretzianu, nemulțumit de conținutul ei, a subvenționat doar două numere.

Pentru puțin timp înainte de revenirea mea la Paris, Mihnea Berindei s-a mutat împreună cu viitoarea lui soție, Catherine Bartel, într-un mic apartament situat în cartierul Marais, unul dintre cele mai vechi și pitorești din Paris. La întoarcerea mea, am locuit la ei din octombrie până la Crăciun, când propria mea cameră de „bonă” (servitoare) a fost perfect amenajată grație talentelor de *bricoleur* ale lui Mihnea. Am locuit aici până în mai 1974, când Mihnea și Catherine s-au mutat și eu am reluat micul lor apartament din Paris. Mi-am permis acest lux deoarece între timp începusem să colaborez cu Radu Florescu la o carte despre Frankenstein (apărută în 1975), pentru care primisem un avans de la editor de 3 000 de dolari, adică 15 000 de franci, o avere pentru mine.

Cum a fost la École des Chartes?

Revenind la studiile mele la École des Chartes (nu Chartres, cum scriu unii), în cei patru ani cât a durat bursa, am dobândit un formidabil bagaj de cunoștințe care mi-a servit enorm pentru formarea mea ca istoric. Din acei ani